

■ УДК 021.4.001.73:378.4(477.74-21)

Т. М. Костирко, кандидат наук із соціальних комунікацій, Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова, м. Миколаїв

КОМУНІКАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ

Розглянуто особливості сучасного етапу розвитку бібліотек внз на прикладі практичного досвіду наукової бібліотеки Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова. Визначено нові напрями стратегії розвитку наукової бібліотеки внз — зближення бібліотечної діяльності з науково-дослідною; створення нового сегмента бібліотечно-інформаційної роботи — відповідальність за поширення результатів науково-дослідної діяльності вчених університету. Висвітлено наукову активність внз та публікаційну діяльність учених, використання технологій web 2.0 у бібліотечній діяльності для просування нових освітніх та навчальних технологій.

Ключові слова: університетська бібліотека, інформаційна аналітика, публікаційна активність, наукометричні дослідження, технології web 2.0, інституціональний репозитарій, соціальні мережі.

Т. Н. Костырко, кандидат наук по социальным коммуникациям, Национальный университет кораблестроения им. адмирала Макарова, г. Николаев

КОММУНИКАЦИОННЫЕ СТРАТЕГИИ СОВРЕМЕННОЙ БИБЛИОТЕКИ ВУЗА

Рассмотрены особенности современного этапа развития библиотек вузов на примере практического опыта научной библиотеки Национального университета кораблестроения им. адмирала Макарова. Указаны новые направления стратегии развития научной библиотеки — сближение библиотечной деятельности с научно-исследовательской; создание нового сегмента библиотечно-информационной работы — ответственность за распространение результатов научно-исследовательской деятельности ученых университета. Выявлены научная деятельность вуза и публикационная активность ученых, использование технологий web 2.0 в библиотечной деятельности для продвижения новых образовательных и учебных технологий.

Ключевые слова: университетская библиотека, информационная аналитика, публикационная активность, наукометрические исследования, технологии web 2.0, институциональный репозитарий, социальные сети.

T. M. Kostyrko, Candidate of Sciences in Social Communications, Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv

COMMUNICATION STRATEGIES OF MODERN UNIVERSITY LIBRARIES

The features of the present stage development of academic libraries using the example of the practical experience of the National University

Scientific Library of Admiral Makarov National University of Shipbuilding are considered. New trend strategies of a scientific library are specified, i.e. the convergence of library activities with scientific research; the creation of a new segment of library and information work — the responsibility for the dissemination of the results of research activities of the university scientists. The author reveals research activities of the university and scientific publishing activity and outlines the use of web 2.0 technologies in library activities to promote new education and training technologies.

Key words: university library, information analytics, publishing activity, scientometric research, web 2.0 technologies, institutional repository, social networks.

Постановка проблеми. Інформаційно-комунікаційна революція в середині ХХ ст. та подальша медіатизація соціально-комунікаційних відносин вплинули на стан сучасного суспільства, що визначається як суспільство знань.

У соціокультурній динаміці суспільства наука й освіта посіли провідну роль у засвоєнні нової суспільної реальності.

Бібліотеки розвиваються паралельно із суспільством, відображаючи його історію, рівень розвитку науки, освіти і культури. Кожний історичний період визначає особливості та пріоритети бібліотечної діяльності.

Особливістю сучасного етапу розвитку бібліотек є активне поширення інформаційно-комунікаційних технологій, становлення інтернету як соціального явища, що забезпечує зв'язок з усією соціальною і культурною системою суспільства й інтенсифікацію взаємодії користувачів та бібліотекарів у просторі віртуальних комунікацій.

Останні дослідження та публікації. Проблеми розвитку наукових бібліотек в нз на сучасному етапі досліджували Т. О. Колеснікова, М. О. Подрезова [6; 7; 8]. Питання сучасної інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек вивчали О. Кобелев, Д. Солов'яненко, N. Robinson-Garcia [2; 5; 9]. Упровадження соціальних веб-комунікацій у роботу бібліотек розглядали А. В. Захаров, А. І. Земськов, Я. Л. Шрайберг [3; 4; 10].

Мета статті — висвітлити основні принципи і проблеми функціонування сучасної наукової бібліотеки в нз на прикладі роботи НБ Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова за останні 5 років.

Виклад основного матеріалу. Збереження, індексування, пошук та доставка документів нині не є запорукою успішного існування наукової бібліотеки в нз. Зміна менталітету, реалізація реформ у сфері вищої освіти, складний економічний стан потребують від бібліотекарів за-свідчення університетській спільноті своєї необхідності, збільшення

фінансування бібліотек та неможливості скорочення штатів. Таким доказом можуть бути тільки нові форми роботи, пов'язані з віртуальними комунікаціями, та затребуваність користувачами нових бібліотечних послуг і продуктів.

Сучасна бібліотека в нз є інформаційним центром. Тобто будь-яке питання, яке стосується документованого знання і визначене університетом як таке, що потребує участі та підтримки бібліотеки, має ввійти до сфери її послуг. Саме це сприятиме виконанню місії сучасної бібліотеки в нз — максимально комфортному та якісному задоволенню інформаційних потреб освітнього процесу та наукових досліджень в університеті.

Упровадження технологічних інновацій у роботу НБ НУК зумовило кардинальні зміни в процесах створення, доступу та розповсюдження інформації.

НБ НУК нині — це підключені до мережі internet робочі місця бібліотекарів та користувачів бібліотеки, повне покриття зоною Wi-Fi усієї території бібліотеки в усіх корпусах університету.

За останні п'ять років поряд з класичною моделлю книгосховища з традиційними бібліотечними процесами й електронною бібліотекою, яка функціонує з 2007 р., розширився спектр електронних ресурсів та БД: завдяки участі в Інформатіо-Консорціумі та проєкті ElibUkr — створення центрів знань в університетах України — маємо доступ до наукової періодики електронних баз даних, світових інформаційних ресурсів, що охоплюють усі галузі знань, створено репозитарій відкритого доступу, перероблено й удосконалено веб-сайт бібліотеки, а останню представлено в соцмережах — Фейсбук, ВКонтакте, Ютуб.

Одним із напрямів стратегії діяльності НБ стала активізація зближення бібліотечної діяльності з науково-дослідницькою на основі розвитку інтелектуальних інформаційних технологій.

Учені та практики університетських бібліотек світу зазначають, що завдяки інформатизації бібліотеки відіграють провідну роль у реалізації альтернативної моделі наукової комунікації (e-наука та e-дослідження). Практично це демонструється у створенні нового сегмента бібліотечно-інформаційної роботи — відповідальність за поширення результатів науково-дослідницької діяльності вчених університету, що є головним принципом відкритого доступу до інформації та знань.

Вона передбачала опанування інформаційної платформи D-Space і створення на її основі інституційного репозитарію для інтеграції наукової інформації, яка є інтелектуальною власністю університету, у світовий інформаційний простір, розвиток інформаційної аналітики, здійснення бібліометричних і наукометричних досліджень.

Необхідно зазначити, що розміщення в електронному середовищі інформації відкритого доступу сприяє не тільки оптимізації обміну науковою інформацією між ученими, але й активізації діяльності бібліотеки. Публікаційна діяльність бібліотеки, яка передбачає участь у представленні результатів інтелектуальної діяльності вчених, значно розширює сферу її інтересів і зумовлює нову для неї роль активного посередника (а часто і учасника) в наукових комунікаціях.

Розвиток нового виду діяльності — інформаційної аналітики як інструментарію моніторингу світового наукового інформаційного потоку, аналіз рівня цитування вчених та індексу впливу періодичних видань НУК у міжнародному інформаційному просторі, їх просування до наукометричних індексів основних галузевих та міжнародних баз даних, почався у 2012 р.

Одним із напрямів роботи наукової бібліотеки стало виявлення наукової активності НУК загалом та публікаційної активності вченого зокрема за допомогою наукометричних і бібліометричних досліджень. Із цією метою бібліотека розробила та провела немало досліджень. У 2012 р. — здійснила наукометричний аналіз дисертаційного фонду Наукової бібліотеки НУК, висновки якого використано під час комплектування фонду, прогнозування тем наукових досліджень аспірантів та науковців вчз.

У дослідженні 2013 р. — наукометричний аналіз дисертаційного фонду наукової бібліотеки НУК для поліпшення публікаційної активності науковців університету з метою оцінки продуктивності науково-дослідної роботи науковців проаналізовано автореферати кандидатських дисертацій з фонду наукової бібліотеки НУК за період з 2003 по 2013 рр. У 2014 р. соціологічне дослідження «Інформаційні потреби наукових працівників вчз на електронні ресурси НБ НУК та активність їх використання» мало на меті висвітлити якість комплектування електронних ресурсів НБ та їх використання.

З 2013 р. в бібліотеці здійснюється статистика публікацій авторів НУК (індекс цитування) в наукометричній бібліографічній базі даних Scopus. Дані з БД Scopus отримано на основі пошуку за авторами Scopus Author Preview, оброблено списки авторів 41-го структурного підрозділу університету (понад 615 осіб). Співробітники бібліотеки консультують науковців, аспірантів, магістрантів університету з питань визначення індексу цитування в провідних наукометричних базах.

Крім того, бібліотекарі наукової бібліотеки НУК є менеджерами, кураторами та координаторами інституціонального репозитарію (<http://eir.nuos.edu.ua>), який зареєстровано в міжнародному реєстрі архівів відкритого доступу DOAR (Нотінгемський університет),

у світовому реєстрі ROAR (Соутгемптонський університет, Великобританія), в системі пошуку у відкритих архівах України.

Наукова бібліотека розробила та провела інформаційні заходи щодо підвищення індексу цитування науковців НУК: семінари-практикуми для професорсько-викладацького складу й аспірантів за темами: «Наукометричні бази. Індекс цитування та завдання викладачів»; «Міжнародні е-ресурси на допомогу автору»; «Підвищення індексу цитування власних праць»; «Як написати статтю для міжнародного видання»; «Основні принципи функціонування електронного репозитарію НУК», «Український індекс цитування».

Нині значного поширення набули цифрова інформація, електронні пристрої, потужні пошукові ресурси, бездротовий зв'язок, «хмарні» сховища, різноманітні соціальні мережі. Більшість видавців пропонують повний спектр своїх публікацій у цифровому форматі; спостерігається активне збільшення пропозицій щодо використання електронних книг.

Електронні ресурси об'єднуються з поцифрованими матеріалами, відео, аудіо — усе це створює масштабний та різноманітний контент дослідницьких даних, доступних через ноутбук або планшет. Ще п'ять років тому не було такої кількості смартфонів, а нині майже кожен може стати джерелом інформації, свідком того, що відбувається.

Люди дедалі частіше надають перевагу праці, навчанню, дослідженням там, де вони перебувають і де зручно. При цьому вони бажають не тільки отримувати доступ до інформації, але й використовувати її повторно, оцінювати за допомогою інтелектуального аналізу даних, об'єднувати дані від різних учасників.

Нині спілкування читачів з бібліотечними працівниками в соціальних мережах і блогах є продовженням нових освітніх та навчальних технологій, зокрема вебінарів та онлайн-трансляцій за такою схемою: основна проблема порушується у вебінарі, а її обговорення й розгляд з різних позицій відбуваються у відповідному розділі соціальної мережі й спеціальних блогах. Це одна з характеристик сучасного бібліотечного життя.

Але соціальні мережі та блоги «супроводжують» діяльність бібліотек і багато в чому іншому: обговорюються й оцінюються виставки, конференції та семінари, які організовує бібліотека, дискутуються результати виконаних або розроблюваних проєктів, досліджень, інших бібліотечних інновацій.

Веб 2.0 надав нових перспектив розвитку й удосконаленню інтернет-технологій та інтернет-сервісів, зокрема для бібліотек. Бібліотечні веб-сайти — це її візитна «картка» в інтернет-просторі. Безперечно, соціальні мережі та блоги допомагають внести необхідний інтерактив

у роботу сайта: у прогресивних бібліотеках — сайти якісні, багатимірні, містять значний обсяг інформації, але зворотного зв'язку з користувачами немає або він зведений до неінформативної моделі надсилання листа чи обмежений гостьовою книгою. Акаунти в соціальних мережах та бібліотечні блоги суттєво підвищують інтерактивність обміну інформацією й відвідуваність бібліотечних сайтів, інтерес до бібліотеки існуючих і потенційних користувачів.

Немало бібліотек розміщують у соціальних мережах інформацію, основу на «хмарних» технологіях. Потенційна вигода для бібліотек у разі використання «хмар» є такою: підвищення ефективності роботи, широкі можливості для співпраці, спрощення вимог до бібліотечного персоналу, зменшення витрат, своєчасне оновлення програмного забезпечення, вдосконалення бібліотечної діяльності завдяки об'єднанню технологій роботи з друкованими й електронними ресурсами.

Фахівці бібліотеки Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова у своїй роботі теж використовують «хмарні» технології: наприклад, репозитарій НУК, фотоархів на OneDrive, електронна пошта та віртуальний диск на Google. Три категорії «хмар» — публічні, приватні й гібридні — продовжують розвиватися з урахуванням своїх особливостей, і бібліотеки, залежно від завдань та можливостей, самі обирають ту чи іншу категорію.

Що ще може запропонувати бібліотека?

1. Роботу зі своїми ресурсами з використанням семантичної павутини (семантичного вебу). Семантична павутина нині є складовою глобальної концепції розвитку інтернету.

2. Активне використання веб-додатків на бібліотечних сайтах з їх інтерактивним оновленням через інтернет, розширенням користувальницького асортименту та підвищенням мотивованого звернення до бібліотеки (поштові служби, YouTube, Google Maps та ін.).

3. Активне використання відкритих освітніх і наукових ресурсів, електронних бібліотек з орієнтацією на інтереси користувачів з правом вільного «скачування» дозволеного контенту. Чим більше ресурсів відкритого доступу буде надано користувачам, причому з відповідним консультативно-методичним забезпеченням, тим більше зацікавленості вони виявлятимуть до відвідування бібліотеки.

4. Тенденція останніх років: бібліотеки починають розглядати свої фонди як зібрання не просто документів, а взаємопов'язаних даних. Пов'язані дані (Linked Object Data) є моделлю даних, що ідентифікує, описує, встановлює зв'язки і посилання у веб-середовищі так само, як це здійснюють реляційні бази даних.

Для бібліотек важливо скористатися наданими цими технологіями можливостями, оскільки інтернет кардинально змінив доступ до інформації. У результаті пошуку в Google у будь-який час і будь-якому місці користувачі отримують мільйони сторінок — значно більше, ніж будь-хто може прочитати впродовж життя. Учені порівнюють інтернет з бібліотекою, в якій усі книги розкидані на підлозі. Саме в такій ситуації бібліотекарі допоможуть знайти серед численного потоку інформації необхідну.

Розміщення у вебі бібліотечних каталогів за прийнятими стандартами має потенціал агрегування даних з різних організацій та створення нових веб-сайтів і сервісів; зведені каталоги стануть повнішими; дані з каталогів можна об'єднати з даними з інших ресурсів для отримання якісно нових результатів.

Висновки. Отже, на сучасному етапі функціонування наукової бібліотеки визначено пріоритетними є такі форми роботи:

1. активація, зближення бібліотечної діяльності з науково-дослідною завдяки розвитку інтелектуальних інформаційних технологій;
2. розміщення в електронному середовищі інформації відкритого доступу, що сприяє оптимізації обміну науковою інформацією між ученими й активізації діяльності самої бібліотеки;
3. розвиток інформаційної аналітики як інструментарію моніторингу світового наукового інформаційного потоку;
4. упровадження технологій web 2.0 за допомогою використання «хмарних» технологій, спілкування читачів і бібліотечних працівників у соціальних мережах і блогах;
5. активне використання відкритих освітніх та наукових ресурсів відповідно до інтересів користувачів з правом вільного скачування дозволеного контенту.

Подальше дослідження принципів функціонування сучасної наукової бібліотеки визначено надасть змоги активніше використовувати інтернет і численні цифрові технології та ресурси для роботи з читачами, а також активізують формування нового ядра бібліотечно-інформаційних працівників, компетентних фахівців-аналітиків, здатних здійснювати аналітичну діяльність на сучасному рівні розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і глобального збільшення обсягів інформації.

Список використаних джерел

1. 2012 top ten trends in academic libraries: A review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education. June 2012 // College & Research Libraries News. — 73. no. 6. — P. 311–320.
2. Robinson-Garcia N. Librarians «embedded» in research / N. Robinson-Garcia & D. Torres-Salinas // CiLiP Update Gazette, CiLiP. — 2011. — P. 44–46.

3. Захаров А. В. Социальные веб-коммуникации в системе «читатель-библиотека»: сайты библиотек и программирование кнопок социальных сетей / А. В. Захаров // Информ. ресурсы России. — 2013. — № 4. — С. 37–41.
4. Земсков А. И. Что нового в мире научных публикаций / А. И. Земсков // Научные и технические библиотеки. — 2014. — № 5. — С. 54–74.
5. Кобелев О. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек як соціокомунікаційний феномен / О. Кобелев // Вісн. Кн. палати. — 2009. — № 10. — С. 22–25.
6. Колесникова Т. О. Библиотека высшей школы и новая сфера информационного взаимодействия / Т. О. Колесникова // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Бібліотека вищої школи на новому етапі розвитку соціальних комунікацій». — Дніпропетровськ. : Дніпропетр. нац. ун-т залізнич. трансп., 2013. — С. 64–70.
7. Колесникова Т. О. Стратегія розвитку бібліотек вищої школи України на 2013–2015 рр.: бачення професіонала / Т. О. Колесникова // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. — Львів, 2013. — Вип. 9.
8. Подрезова М. О. Стратегія розвитку наукової бібліотеки в умовах інформатизації суспільства / М. О. Подрезова // Вісн. ОНУ. Сер. Бібліотекознавство. Бібліографознавство. Книгознавство. — Одеса., 2014. — Т. 19, вип. 1 (11). — С. 11–31.
9. Солов'яненко Д. Політика індексації видань у наукометричних базах даних Web of Science та Sci Verse Scopus / Д. Солов'яненко // Бібліотечний вісник. — 2012. — № 1. — С. 6–20.
10. Шрайберг Я. Л. Библиотеки и Интернет: Единство и борьба противоположностей и загадочные перспективы в изменяющейся социокультурной и информационной среде / Я. Л. Шрайберг // Научные и технические библиотеки. — 2014. — № 10. — С. 5–51.

References

1. 2012 top ten trends in academic libraries: A review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education. June 2012 // College & Research Libraries News. — 73. no. 6. — P. 311–320.
2. Robinson-Garcia N. Librarians «embedded» in research / N. Robinson-Garcia & D. Torres-Salinas // CiLiP Update Gazette, CiLiP. — 2011. — PP. 44–46.
3. Zakharov A. V. Sotsialnye veb-kommunikatsii v sisteme «chitatel–biblioteka»: sayty bibliotek i programmirovaniye knopok sotsialnykh setey // Inform. resursy Rossii. — 2013. — № 4. — S. 37–41.
4. Zemskov A. I. Chto novogo v mire nauchnykh publikatsiy / A. I. Zemskov // Nauchnye i tekhnicheskie biblioteki. — 2014. — № 5. — S. 54–74.
5. Kobieliev O. Informatsiino-analitychna diialnist bibliotek yak sotsiokomunikatsiinyi fenomen / O. Kobieliev // Visn. Kn. palaty– 2009. — № 10. — С. 22–25.

6. Kolesnikova T. O. Biblioteka vysshey shkoly i novaya sfera informatsionnogo vzaimodeystviya / T. O. Kolesnikova // Materyali Mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Biblioteka vyshchoi shkoly na novomu etapi rozvytku sotsialnykh komuni-katsii». — D. : Dnipropetr. nats. un-t zaliznykh. transp., 2013. — S. 64–70.
7. Kolesnykova T. O. Stratehiia rozvytku bibliotek vyshchoi shkoly Ukrainy na 2013–2015 rr.: bachennia profesionala / T. O. Kolesnykova // Visn. Lviv. un-tu. Ser. Knyhoznavstvo, bibliotekoznavstvo ta informatsiini tekhnolohii. — L., 2013. — Vyp. 9.
8. Podrezova M. O. Stratehiia rozvytku naukovoï biblioteky v umovakh informa-tyzatsii suspilstva / M. O. Podrezova // Visn. ONU. Ser. Bibliotekoznavstvo. Bibliografoznavstvo. Knyhoznavstvo. — O., 2014. — T. 19, vyp. 1 (11). — S. 11–31.
9. Solovianenko D. Polityka indeksatsii vydan u naukometrychnykh bazakh danykh Web of Science ta Sci Verse Scopus / D. Solovianenko // Bibliotech-nyi visnyk. — 2012. — # 1. — S. 6–20.
10. Shrayberg Ya. L. Biblioteki i Internet: Yedinstvo i borba protivopolozhnostey i zagadochnye perspektivy v izmenyayushcheysya sotsiokulturnoy i informat-sionnoy srede / Ya. L. Shrayberg // Nauchnye i tekhnicheskie biblioteki. — 2014. — № 10. — S. 5–51.

■ UDC 021.4.001.73:378.4(477.74-21)

Kostyrko T. M., Candidate of Sciences in Social Communications, Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv

COMMUNICATION STRATEGIES OF MODERN UNIVERSITY LIBRARIES

The aim of the article is to consider the features of the present stage development of academic libraries using the example of the practical experience of the National University Scientific Library of Admiral Ma-karov National University of Shipbuilding and new work forms that are associated with virtual communication and the demand of new library services and products by the users.

Research methodology. 10 articles and reviews of the Russian and for-eign specialists in the field of institutions of higher education and library science as of from 2009 to 2014 have been researched and analyzed. The level of scientists' citation index and the influence of the periodical publications of NUOS in the international information area and their promotion in the international scientometric databases are highlighted and analyzed.

Results. New trend strategies of a scientific library are specified, i.e. the convergence of library activities with scientific research. The author re-veals research activities of the university and scientific publishing activity and outlines the use of web 2.0 technologies and cloud technologies in library activities to promote new education and training technologies.

The author demonstrates the importance of the presence of University libraries in social networks, their work with the resources using the semantic web and the open educational and scientific resources of digital libraries for the benefit of the users. Conclusions concerning the development of information analytics, conducting the bibliometric and scientometric research are drawn.

Novelty. The interconnection (interrelation) between the creation of a new segment of library and information work and the responsibility for the dissemination of the results of research activities of the university scientists in a library of NUOS is shown.

The practical significance. The study demonstrated a need for the discussion at scientific conferences. The study is intended for an institutional repository. The author suggests that a scientific library should be represented in the social networks using cloud technologies, its website should also be updated, which contributes to the promotion of scientific information of the University Scientific library.

Key words: university library, information analytics, publishing activity, scientometric research, web 2.0 technologies, institutional repository, social networks.

Надійшла до редколегії 18.02.2016 р.